Tyrimų metu nustatyta, kad šioje vietoje paviršius ženkliai pakeistas XX a. Daugiausia tai susiję su vykusiomis statybomis ir žmonių veikla – palaipsniui užpilant paviršius buvęs pakeltas.

Vilniaus St. 37

In 2012, the plot at Vilniaus St. 37 in the E part of Kaunas Old Town was investigated. The quarter was empty until the mid-19th century. 4 test pits (a total of 14 m²) were excavated. A 1.7–2.2 m thick, 15th–19th-century cultural layer with two horizons was recorded in them. Tens of potsherds dating to the second half of the 15th – first half of the 16th century were discovered in test pits 2 and 4. Their condition (pottery wasters having been encountered) (Fig. 1) attests that a pottery kiln could have existed nearby. Traces of several earlier buildings dating to the 19th century were discovered during the investigation.

Algirdas Žalnierius

A. Jakšto gatvė 5

Tyrinėtas pastatas stovi Kauno senamiesčio V dalyje, 60–75 m atstumu į R nuo Kauno pilies (1 pav.). Jo sklypą iš P pusės riboja Papilio, iš R – A. Jakšto, iš Š – Pilies gatvės. V pusėje istorinės sklypo ribos baigėsi prie pilies gynybinio griovio R krašto. Pastato pagrindinis korpusas stovi prie A. Jakšto gatvės, jo ilgis – 61,8 m, plotis – 10,7 m. Prie Papilio ir Pilies gatvių P ir Š namo gale yra 13,56 ir 27,05 m ilgio fligeliai. Po pastato P dalimi šiuo metu jau yra įrengti rūsiai, užimantys 231 m² plotą. Po 1929 m. pastačius trečią pastato aukštą, pirmojo aukšto patalpų grindų paviršius buvo viduje pakeltas supilant žemių ir griuvenų sluoksnius iki H_{abs} 30,27 m lygio, kuris yra 1,3–1,4 m aukščiau

1 pav. Kauno pilis ir pastatas A. Jakšto g. 5 iš Š. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 1. Kaunas castle and the building at A. Jakšto St. 5, as seen from the N

negu pastatą supantis dabartinis žemės paviršius. Išardžius nereikalingas pertvaras pastato centrinėje dalyje prie A. Jakšto gatvės ir Š fligelyje prie Pilies gatvės susidarė 10 įvairaus dydžio patalpų. Šiose patalpose, užimančiose 406 m^2 plotą, ir buvo atlikti archeologiniai tyrinėjimai.

Tyrinėtas senamiesčio sklypas iki XVIII a. pabaigos priklausė Karališkai jurzdikai, kuri buvo nepavaldi miesto magistratui. Istoriniuose šaltiniuose ši senamiesčio teritorija buvo vadinama „Karaliaus dvaru" (*Dwór królewski*). Tuo pačiu vardu buvo vadinama ir dabartinė A. Jakšto gatvė. Miesto magistratui nepavaldžią teritoriją administravo didžiojo kunigaikščio, vėliau karaliaus paskirti Kauno pavieto seniūnai. Iki šiol Kauno karališkos jurzdikos istoriniai tyrinėjimai nebuvo atlikti, nėra nustatytos ir aiškesnės jos teritorijos ribos. Pagal fragmentiškus istorinius duomenis jai priklausė Kauno pilis su ją supančia teritorija iki Neries kairiojo kranto, P pusėje jurzdikos riba ėjo dabartine Papilio gatve, o R pusėje jos valda tesėsi iki Raguvos gatvės. Š pusėje jurzdikai buvo pavaldūs kairiuoju Neries krantu besitęsiantys žemės plotai iki Raginės priemiesčio. Atrodytų, kad iki XV a. vidurio artimiausia teritorija aplink pilį gynybiniais sumetimais nebuvo užstatyta, arba joje stovėjo tik mediniai pastatai. Pagal 1569 m. Kauno seniūno J. Chodkevičiaus kvitą, kuriuo jis atsiskaitė už savo ūkinę veiklą Kauno seniūnijoje, tuo metu karališkoje jurzdikoje stovėjo 4 namai. Greičiausia jurzdikoje stovėjo ir daugiau pastatų, o surinktų mokesčių kvite galbūt minimi tik mūriniai ar mediniai gyvenamieji, arba administraciniai pastatai.

Istorines žinias apie tyrinėtame pastate veikusią Žydų ligoninę surinko istorikė R. Rickevičienė. Žydų bendruomenė Kaune nuo XV a. pabaigos gyveno Vilijampolės priemiestyje. Tik nuo XVIII a. II pusės žydams buvo leista apsigyventi karališkoje jurzdikoje prie pilies. 1788 m. J. Decurno miesto plane nurodoma, kad jurzdikoje gyvena 23 žydų šeimos, stovi pirtis ir sinagoga. Po ATR valstybės trečiojo padalijimo žydams jau buvo leista gyventi visame mieste. Kur buvo pirmoji bendruomenės ligoninė, tikslių žinių nėra – greičiausiai dabartinėje M. Daukšos gatvėje stovėjusiame prastos būklės mediniame name.

XIX a. viduryje žydų bendruomenė pradėjo derybas su Kauno miesto valdyba, gubernatoriumi dėl naujos ligoninės statybos ir už 300 aukso rublių iš žydo Kadisono buvo nupirktas sklypas prie Kauno pilies griovo, kuriame buvo tik didžiulis sodas. Pradžioje ketinta statyti mūrinę 30 lovų ligoninę, ritualinę pirtį ir lavoninę. 1854 m. patvirtinus statybos leidimą, pradėta vienaukščio pastato ir 2 fligelių statyba, o po 1860 m. fligeliai sujungti į vieną pastatą, stovintį šonu į A. Jakšto gatvę. 1871 m. miesto plane rodomas L raidės formos pastatas A. Jakšto ir Pilies gatvių kampe. Po dar vienos rekonstrukcijos 1875 m. prie A. Jakšto gatvės suformuojamas perimetrinis užstatymas, o po 1891 m. užstatomas antras aukštas. 1904–1912 m. pastatytas dar vienas korpusas prie Papilio gatvės ir priestatas prie Pilies gatvės. Po 1929 m. ant 2 aukštų pastato užstatomas trečias aukštas.

Tarybiniais metais pastatų komplekse toliau veikė ligoninė. 1987–1988 m. buvo nugriautas priestatas prie Papilio gatvės ir dviejų aukštų mūrinis pastatas prie pilies R griovio. Ligoninė 1996 m. buvo uždaryta ir perkelta į naujas patalpas, o pastatas nuo to laiko stovėjo apleistas ir neprižiūrimas. Pastatą 2011 m. įsigijo UAB „Tarptautinė skubiosios medicinos akademija", kuri jame ketina įrengti medicininės paskirties įstaigą.

Pastate A. Jakšto g. 5 ir jam priklausančiame sklype iki šiol archeologiniai tyrinėjimai nebuvo atliekami. 1985–2008 m. tyrinėti aplinkiniai kvartalai 46 ir 43, esantys už A. Jakšto ir Pilies gatvių, bei Kauno pilies gynybinis R griovys (žr.: *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 265–267; *LIIR,* f. 1, b. 2972; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 243–245; *LIIR,* f. 1, b. 4437; *ATL 2008 metais,* V., 2009, p. 325–327; *ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 328–344).

Artimiausioje teritorijoje aplink A. Jakšto g. 5 susiklostė 1,7–2,3 m storio kultūriniai sluoksniai, kurie datuojami nuo XIV a. vidurio iki XX a. Tyrinėjant Kauno pilies gynybinį R griovį nustatyta, kad jis pradėtas užpylinėti jau XV a. II pusėje suverčiant kelių metrų storio gyvulių mėšlo sluoksnius. Mėšlas buvo pilamas iš tyrinėto pastato sklypo pusės ir susiaurino gynybinį griovį apie 8–9 m. Pastato Š pusėje, 46 kvartale, buvo rasti prie pirmosios mūrinės pilies XIV a. viduryje buvusios gyvenvietės pėdsakai, užpilti žvyru, iškastu iš Kauno pilies R gynybinio griovio. Viršutinius sluoksnius sudaro XVI–XIX a. kultūriniai sluoksniai, primenantys daržų žemę. XVI–XVII a. mūrinio užstatymo liekanos buvo surastos sklype Pilies g. 10 ir sklype A. Jakšto g. 6. Archeologiniai radiniai (buitinė keramika, puodyniniai ir plokštiniai kokliai ir jų fragmentai) datuojami XIV a. viduriu – XIX a.

Pirmajame tyrinėjimų darbų etape buvo visiškai ištirtas 327 m^2 plotas pastato patalpose 1, 3–9. Dėl atkastų pamatų būklės ir jų nedidelio įgilinimo archeologiniai kasinėjimai liko nebaigti patalpose 2 ir 10, kurių plotas 79 m^2. Patalpose 2 ir 10 iki geologinio paviršiaus dar reikia ištirti 0,9–2,2 m storio kultūrinius sluoksnius.

Virš pirminio žemės paviršiaus, kurį po visu pastatu sudaro oksiduotas priesmėlis, surastas 3–4,55 m storio kultūrinis sluoksnis. Storiausias jis užfiksuotas patalpoje 1, kur buvo surastas užpiltas XVI a. pastato rūsys. Patalpose, esančiose po Š fligeliu, virš priesmėlio buvo užfiksuotos kelių trumpalaikių laužaviečių vietos ir iki keliolikos cm storio pilkai rusvos žemės sluoksnių lopai. Šie žmonių veiklos pėdsakai yra susiję su pirmosios mūrinės Kauno pilies statyba XIV a. viduryje. Patalpose, esančiose prie A. Jakšto gatvės, geologinių sluoksnių paviršiuje matosi iki kelių cm storio pilkai rusvos žemės sluoksnelis, neturintis aiškios ribos su aliuviniu priesmėliu, ir greičiausiai yra buvusios velėnos pėdsakai. Geologinių sluoksnių paviršiuje rastos tik dvi duobelių ir įkartėlių eilėmis puoštų virimo puodų šukės. Tokių pačių puodų šukių, datuojamų XIV a. viduriu, rasta pirmosios mūrinės Kauno pilies ir jos gyvenvietės kultūriniuose sluoksniuose.

Aukščiau supiltas iki 1,05 m storio šviesaus vidutinės frakcijos žvyro sluoksnis, iškastas iš pirmosios ir galbūt ir iš trečiosios mūrinės Kauno pilies gynybinio R griovio. Šis žvyro sluoksnis užfiksuotas visose tyrinėtose pastato patalpose, tik patalpose prie A. Jakšto gatvės jis siekia iki 60–80 cm. Keliose patalpose supiltas žvyras yra nukastas ūkinės veiklos metu, čia jo storis siekia iki 30–40 cm. Žvyro sluoksnyje jokių radinių neaptikta, pastebėtos tik smulkios plytų nuoskalos ir keli iki 12–16 cm skersmens lauko rieduliai su kalkių skiedinio pėdsakais.

Beveik visose patalpose virš supilto iš pilies gynybinio griovio žvyro savo tamsesne spalva išsiskiria susiklostęs iki 40 cm storio juodžemio sluoksnis, pagal negausius radinius datuojamas XV a. Jame surasta puodyninių koklių, redukcinės, šlifuotos buitinės keramikos indų ir virimo puodų šukių. Palyginti nedidelė virimo puodų dalis puošta banguotų linijų, įstrižų į-

spaudimų ir įkartėlių ornamentu. Aukščiau yra susiklostę iki 0,8–1 m storio pilko juodžemio, supiltiniai žvyro, smėlio, priesmėlio, statybinių griuvenų sluoksniai, dažnai persimaišę tarpusavyje ir datuojami XVI–XVIII a.

Archeologinių tyrinėjimų metu kultūriniuose sluoksniuose, ypač šiukšlių duobėse, aptiktose patalpose 4, 5, 8, surastas didelis kiekis XVI–XVIII a. krosnių puodyninių ir plokštinių koklių ir jų fragmentų, buitinės keramikos, puodynių, puodelių, lėkščių, dubenų, keptuvių, kepimo lovių šukių. Vien masinės archeologinės medžiagos šiuo metu surinkta apie 1500 vienetų. Rašant šį straipsnį dar nebuvo iki galo užbaigta radinių atranka, jų klasifikacija ir nenupiešti visi iki šiol nežinoti radiniai ir jau žinomų krosnių koklių ornamento variantai. Ši medžiaga bus paskelbta kitoje *ATL* knygoje, juo labiau kad surasta tikrai unikalių, iki šiol Kauno senamiestyje nežinomų archeologinių radinių.

Puodyniniai kokliai ir jų šukės daugiausia tradiciniai, žiesti, degti oksidacinėje ir redukcinėje aplinkoje, su kvadratinėmis, rečiau su keturlapės rozetės angomis ir datuojami XV–XVII a. pradžia. Tačiau rasta ir kiek neįprastų Kauno senamiesčiui puodyninių koklių su iki 1,2 cm storio sienelėmis, kai kurie kokliai yra mažesni už įprastus, jų dugnelių skersmuo yra tik 6–7 cm. Išskirtiniai yra redukcinėje aplinkoje degti puodyniniai kokliai ir jų fragmentai ir kampinis puodyninis koklis su sukta kolonėle. Nors šie kokliai rasti XVI a. sluoksniuose ir duobėse, juos reikia datuoti XV a. Aptikta ir dubeninių puodyninių koklių, kurių vidus glazūruotas žalia glazūra, o dugnas puoštas daugialape rozete. Antrą kartą Kauno senamiestyje rasti dubeniniai puodyniniai kokliai, kurių dugnas puoštas daugialape, „pilnavidure“ rozete. Patalpoje 1 atkasto pastato rūsio užpylime rastas puodyninis iš vidaus žaliai glazūruotas koklis, kurio sienelės nuo dugno siaurėja į viršų. Koklio kraštai atlenkti į išorę ir suformuotas kvadratinis 12x12 cm įdubimas, aprėminantis 7,6 cm skersmens angą. Toks puodyninis koklis Kaune surastas pirmą kartą ir jį reiktų priskirti prie importuotų dirbinių. Jo datavimas lieka neaiškus, nes jis rastas XVII a. sluoksnyje, o pagal turimą archeologinę medžiagą Kaune puodyniniai kokliai buvo glazūruojami tik XVI a. viduryje.

Nemaža dalis plokštinių koklių ornamento tipų Kauno senamiestyje surasti pirmą kartą. Tai pusiau cilindrinio žaliai glazūruoto koklio fragmentas su Vyčio (?) motyvu, XVI a. polichrominių koklių šukės, puoštos žmonių figūromis, rozetėmis, gėlių puokštėmis su vazomis ir stilizuotu augaliniu ornamentu. Ypač pažymėtini 3 nedideli plokštinių kvadratinių (?) 16x16 cm dydžio koklių fragmentai, puošti meškos ir mitinių gyvūnų atvaizdais. Nors jie rasti XVI a. duobėje ir XVI–XVII a kultūriniame sluoksnyje, bet datuotini XV a. Tai pirmųjų gotikinių koklių fragmentai, surasti Kaune.

Patalpoje 1 atkasto rūsio patalpos užpylime surinkta apie 500 radinių, kurių nemažą dalį sudaro plokštinių fasadinių, karnizinių ir frizinių koklių šukės. Didesnė jų dalis datuojama XVII a. II puse, nors aptikta ir keletas XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios koklių fragmentų. Kokliai puošti stilizuotu augaliniu ornamentu, neglazūruoti, padengti žalia glazūra. Tik vienas koklio fragmentas padengtas baltu emaliu, o ornamentas glazūruotas mėlynai. Išskirtini plokštiniai kokliai, puošti heraldiniais motyvais ir Jėzuitų ordino simbolika. Rūsio užpylime rastos kelios XVII a. vidurio – XVIII a. monetos, kelių stiklinių indų fragmentai ir geležiniai dirbiniai – vinys, batų pasagėlės, durų tvirtinimo detalės, vyriai.

Surasta buitinė keramika dažniausiai niekuo nesiskiria nuo randamos visame Kauno senamiestyje. Išskirtinos tyrinėjimų metu patalpoje 1 ir 5 surinktos kelios dešimtys žaliai glazūruotų ir polichrominiu stilizuotu augaliniu ornamentu puoštų lėkščių šukių. Svarbu tai, kad kartu rasti kiti radiniai leidžia gana tiksliai datuoti lėkštes. Patalpoje 1 rasta lėkštė datuojama XVII a. II puse – XVIII a. pradžia, patalpoje 5 – XVI a. viduriu. Pagal šiuos radinius galima akivaizdžiai palyginti pakitimus, įvykusius tiek lėkščių gamybos technologijoje, tiek ornamentikoje. Labai reti Kauno senamiestyje yra kaulo (rago?) dirbiniai, puošti geometriniu ornamentu ir du galbūt žaidimams skirti pilko smiltainio rutuliai, rasti XVI a. vidurio duobių užpylime.

Viršutinę kultūrinių sluoksnių dalį sudaro maišytų žemių, smulkių griuvenų sluoksnis, supiltas įrengiant pirmo aukšto grindis aukščiau negu pastato išorėje esantis dabartinis žemės paviršius. Jo storis siekia 1,3–1,5 m. Iškasant supiltas žemes pastebėta XIX–XX a. lygia plokšte, baltu emaliu padengtų ir neglazūruotų koklių bei buitinės keramikos šukių.

Patalpoje 1 buvo atkastos 5,4 m pločio pastato rūsio liekanos, kurios užėmė beveik visą tyrinėtą patalpą (pav. 2). Pastato ilgio nepavyko išsiaiškinti, nes ant rūsio P sienos yra užstatyta dabartinio pastato pertvarinė siena. Jei rūsio P sienos storis yra toks pat kaip ir Š sienos, pastato ilgis turėtų būti 5,6–5,7 m. Rūsio sienos sumūrytos iš įvairaus dydžio lauko riedulių, plytos naudotos tik eilių išlyginimui. Sienų mūre yra 25,5–26x12,5–12,8x8,5–9,1 cm, nišoje – 26,5x 12–12,5x8–8,5 cm, skliaute – 28,5–29x14–16x 6,2–7,2 cm dydžio plytos. Kalkių skiedinys riebus, baltas, tačiau išlikusio mūro paviršiuje peršalęs ir trupantis. Pastato viduje yra beveik kvadratinė 4,5x4,5 m dydžio negrįsta rūsio patalpa, perdengta pusės plytos storio skliautu. Atkastos grindys yra apie 3 m gylyje nuo išli-

2 pav. Patalpa 1, XVI a. rūsio liekanos iš ŠV. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 2. Room 1, the remains of the 16th-century basement, as seen from the NW

3 pav. Patalpa 1, XVI a. rūsio R siena iš V. A. Žalnieriaus nuotr.
Fig. 3. Room 1, the E wall of the 16th-century basement, as seen from the W

4 pav. Patalpa 1, XVI a. rūsio Š siena ir niša iš PR. A. Žalnieriaus nuotr.
Fig. 4. Room 1, the N wall and a niche of the 16th-century basement, as seen from the SE

kusių rūsio sienų viršaus. Geriausiai išliko rūsio R siena su skliauto pėdsakais, o jo ŠV kampe mūras buvęs nuardytas ar per laiką suiro beveik iki pamatų apačios (3 pav.). Rūsio Š sienos mūras, kurioje yra 1,33 m pločio, 90 cm gylio ir 1,8 m aukščio niša, vos laikosi, kalkių skiedinys peršalęs ir trupa (4 pav.). Paties rūsio konstruk-

cija kelia daug šiuo metu iki galo neišsiaiškintų klausimų. Nerasta jokių skliauto pėdos pėdsakų rūsio V sienoje ir aiškesnių rūsio laiptinės pėdsakų. Prie V sienos yra priglaustas ant rūsio grindų sumūrytas 1,55x1,18 m dydžio pamatas, kurio P pusėje yra išlikusi pusės plytos storio sąramos pėda. Tai galėtų būti rūsio laiptinės pagrindas, bet išlikusio mūro viršus yra beveik 1 m aukščiau rūsio grindų, neaptikta ir jokių pakopų pėdsakų. Retai sutinkamos ir tokio gylio rūsio nišos, be to, nišos dugno mūras išlenda iš rūsio Š sienos plokštumos. Tai gali būti antras mūrinis pastatas, minimas istoriniuose šaltiniuose. Pagal mūre naudotas plytas ir statybos techniką pastato rūsys turėjo būti pastatytas XVI a. II pusėje. Rūsio užpylime rasti radiniai leidžia teigti, kad pastatas buvo sugriautas XVII a. viduryje ir visiškai užpiltas XVIII a. pradžioje.

Patalpos 4 P dalyje buvo surastas mūrinio pastato pamatų ŠR kampas, sumūrytas iš įvairaus dydžio lauko riedulių ir plytų, kurių dydis yra 25,5–26x12,5–12,7x8,5–9 cm (5 pav.). Didesnioji pamatų dalis greičiausia yra kieme, už dabartinio pastato V sienos. Atrodytų, kad pastatas turėjo rūsį, bet dėl dabartinio pastato pamatų įgilinimo lygio to patikrinti šiuo metu neįmanoma. Prie atrasto pastato ŠR kampo priglaustas priestato pamatas sumūrytas iš tokių pat plytų ir eina R kryptimi, bet pamato R galas suardytas statant dabartinį pastatą. Pagal sluoksnių stratigrafiją ir pamate sumūrytų plytų dydį pastatas datuotinas XVI a. II puse. Tai gali būti trečias mūrinis pastatas, minimas istoriniuose šaltiniuose.

Patalpos 5 R dalyje surastos krosnies ir prie jos stovėjusio medinio pastato mūrinių pamatų ir stulpo liekanos (6 pav.). Pastato pamatai sumūryti iš įvairaus dydžio lauko riedulių ir plytų bei jų nuolaužų, kurių dydis – 26–27x12–14,5x 7,2–9 cm. Pamatai apardyti statant dabartinį pastatą, jų plotis 48–68 cm. Krosnies pamatai yra 2,69x2,26 m dydžio, sienelių storis 48–60 cm (7 pav.). Krosnies pamatai įgilinti nevienodai –

5 pav. Patalpa 4, XVI a. pastato pamatų liekanos iš Š. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 5. Room 4, the remains of the 16th-century building's foundation, as seen from the N

6 pav. Patalpa 5, XVII a. medinio pastato pamatų liekanos iš P. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 6. Room 5, the remains of the 17th-century wooden building's foundation, as seen from the S

7 pav. Patalpa 5, XVII a. krosnies pamatų liekanos iš PR. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 7. Room 5, the remains of the 17th-century stove foundation, as seen from the SE

P pusėje nuo buvusio paviršiaus jie įgilinti 50 cm. Statant krosnį ir kasant pamatų duobę pastebėta, kad po jos Š dalimi yra buitinėmis atliekomis užpilta duobė, todėl pamatai čia buvo įleisti iki 0,95–1 m gylio. Sumūryti rišant moliu iš įvairaus dydžio lauko riedulių ir 24–26x12,5x 7,8–9 cm dydžio plytų. Atrodytų, kad plytos buvo paimtos iš nugriauto mūrinio pastato, nes

8 pav. Patalpa 8, XVI a. pusės mūrinių stulpų pamatai iš P. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 8. Room 8, the foundations of the 16th-century masonry columns, as seen from the S

ant daugumos jų pastebėta kalkių skiedinio liekanų. Tarp pamatuose įmūrytų plytų rastos 43 rūšių profiliuotos plytos. Krosnies pamatų viduje užfiksuotos 2 patalpos, išgrįstos įvairaus dydžio plytomis ir pusplytėmis. P pusėje yra 54 cm pločio ir 98 cm ilgio patalpėlė, išklota plytomis. Jos Š pusėje išmūryta 1,21x0,56 m dydžio pakura, kurios dugnas išklotas smarkiai aprūkusiomis pusplytėmis, yra apie 14–16 cm žemiau P patalpėlės grindų. Tokios konstrukcijos krosnis Kaune randama pirmą kartą. Greičiausiai jos paskirtis buvo ūkinė, bet kam konkrečiai buvo naudojama krosnis, lieka neaišku. Pagal šalia jos rastus radinius ir sluoksnių stratigrafiją krosnies ir šalia jos esančių mūrinių pamatų liekanos datuojamos XVII a. pradžia.

Patalpose 6–8 surastos kelios mūrinių stulpų pamatų grupės, kurių paskirtis nėra aiški, nors panašios konstrukcijos Kauno senamiestyje randamos gana dažnai. Patalpų 7–8 Š dalyje surastos 3 mūrinių stulpų liekanos, datuojamos XVI a. II puse. Patalpoje 8 aptiktos šalia vienas kito stovinčių 4 mūrinių stulpų liekanos, sumūrytos iš įvairaus dydžio lauko riedulių ir plytų nuolaužų. Stulpų dydis 0,75–1,02x1,02x1,1 m, nuo išlikusio mūro paviršiaus buvo įgilintos į žemę 0,55–1,03 m. Galbūt tai medinio bokštelio pamatai (8 pav.). Pamatų mūre buvo kelios sveikos plytos, kurių dydžiai yra 28x13,2x7,5–7,8 cm.

Dabartinio pastato pamatai arkiniai. Pagal mūro techniką ir statybos darbų kokybę tyrinėtos dabartinio pastato dalies pamatai buvo sumūryti dviem etapais. Pastato dalies, esančios prie A. Jakšto gatvės, pamatams ant mūrinių stulpų sumūrytos nuo 2 iki 2,5 plytų storio arkos. Plytų dydžiai – 25–26x12–12,5x6–6,5 cm. Tarp arkų stulpų yra nuo 80 cm iki 3,2 m tarpai. Patalpose 1, 2, 3 pamatai sumūryti labai netvarkingai, arkos netaisyklingos. Pastato V sienos pamato arkos patalpose 1 ir 2 ties jų viduriu 3 paremtos betoniniais šuliniais ir iš lauko riedulių sumūrytais stulpais (9 pav.). Pamatų sutvirtinimai buvo atlikti po 1929 m.

9 pav. Patalpa 1, dabartinio pastato V sienos arkiniai pamatai iš R. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 9. Room 1, the arched foundation of the W wall of the present-day building, as seen from the E

10 pav. Patalpa 5, dabartinio pastato arkiniai pamatai iš V. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 10. Room 5, the arched foundation of the present-day building, as seen from the W

užstatant trečią pastato aukštą. Patalpoje 3 atkasti XX a. sumūryti pamatai ir neaiškios paskirties mūrinės konstrukcijos. Prie pastato R sienos esančią patalpą 10 pertvarinių sienų pamatai dalija į 4 dalis. Ši pastato dalis priglausta prie korpuso P dalyje esančių rūsių.

Pastato Š dalyje ir fligelyje atkasti arkiniai pamatai priglausti prie patalpos 3 Š sienos, arkos

ir stulpai sumūryti tvarkingai ir profesionaliai (10 pav.). Stulpų plotis 2,2–2,6 m, storis apie 85–90 cm, tarpai tarp jų 1,5–2,8 m. Arkos sumūrytos iš 4–5 ant šono paguldytų plytų eilių, jų dydis 25,5–26x12,5x6–6,6 cm. Tai naujausia pastato dalis.

Apibendrinant preliminarią archeologinių objektų ir radinių apžvalgą reikia pasakyti, kad didžioji jų dalis, nors ir rasta Karališkoje jurzdikoje, beveik niekuo neišsiskiria iš visų Kauno senamiestyje randamų archeologinių objektų ir radinių. Tam tikrais atžvilgiais jie kokybiniu požiūriu net nusileidžia senamiesčio radiniams – čia beveik nerasta importinių akmens masės indų, balto molio keramikos, majolikos, labai maža stiklo dirbinių. Tačiau čia rasta pusiau cilindrinių polichrominių koklių fragmentų, kurie paprastai randami tik turtingose miesto posesijose, ir iki šiol nežinotų arba labai retai aptinkamų puodyninių koklių tipų. Ir svarbiausia – čia pirmą kartą buvo surasti gotikinių koklių fragmentai, vis dėlto rodantys išskirtinę karališkos jurzdikos padėtį Kaune.

A. Jakšto St. 5

The investigated building stood in the W part of Kaunas Old Town, 60–75 m to the E of Kaunas Castle (Fig. 1). After demolishing the unnecessary partitions in the central part of the building near A. Jakšto Street and in the N wing near Pilies Street, ten various-sized rooms were created. An excavation was conducted in these rooms, which occupy 406 m^2. The investigated Old Town plot belonged until the late 18th century to the Royal Jurzdika, which was not subject to the city magistrate. Beginning in the second half of the 18th century Jews were allowed to settle in this area. In the mid-19th century the Jews built a hospital, which operated at this site until 1996. In this stage of the excavation, 327 m^2 was fully excavated in rooms 1, 3–9 in the building (Figs. 2–10). Due to the condition of the unearthed foundations and their lack of depth, the excavations remain uncompleted in rooms 2 and 10, which have an area of 79 m^2.

A 3–4.55 m thick stratum of cultural layers was found above the original ground's surface. During the excavation, a large quantity of 16th–18th-century 'pot-shaped' (*Topfkacheln*) and panel stove tiles (*Blattkacheln*) and tile fragments, household pottery, and sherds of jars, cups, plates, bowls, frying pans, and baking pans were found in the cultural layers, especially in the rubbish pits. About 1500 pieces of mass archaeological material alone were collected at this time. Many of the panel stove tile decoration types were found for the first time in Kaunas Old Town, for example, a fragment of a semi-cylindrical, green glazed stove tile with a Vytis (?) [white knight on a charger] motif, and sherds of 16th-century polychrome stove tiles decorated with human figures, rosettes, flower bouquets in vases, and stylised floral designs. Three small fragments of panel stove tiles, square (?), 16 x 16 cm in size, and decorated with images of bears and mythical animals, should especially be mentioned. Although they were found in a 16th-century pit and a 16th–17th-century cultural layer, they date to the 15th century. These are the first Gothic stove tile fragments found in Kaunas. Bone (antler) artefacts decorated with geometric designs and two grey sandstone balls perhaps intended for games and found in the mid-16th-century pits, are very rare finds in Kaunas Old Town.

The remains of two masonry buildings, the masonry foundation of a wooden building, and masonry column structures with no clear purpose that date to the second half of the 16th–

17th centuries were discovered during the excavation. The remains of the foundation of a 17th-century household stove were discovered in the N annex (Figs. 5–8).

The bulk of the finds, although found in the Royal Jurzdika, hardly differ from all of the archaeological material found in Kaunas Old Town. In some cases, they yield to the Old Town finds in respect to quality, but 'pot-shaped' stove tile types, which have been unknown or very rarely encountered up until now, and semi-cylindrical, polychrome stove tile fragments, which are usually found only in wealthy areas of the city, are found here. And, what is the most important, Gothic stove tile fragments were found here for the first time, thereby showing the exceptional position of the Royal Jurzdika in Kaunas.

Algirdas Žalnierius,
Aleksandras Vaškelis

Tyrimai Kurpių gatvėje

Žvalgomieji tyrimai vykdyti Kaune, Kurpių g. 4–7. Ištirtas 1 šurfas (3 m^2) ir žvalgyta 25 m ilgio, 50 cm pločio ir 75 cm gylio dujotiekio tranšėja. Šurfe rasti iki 1,1 m storio kultūriniai sluoksniai, datuotini XV–XX a. (1 pav.). Dujotiekio griovyje kultūriniai sluoksniai suardyti tiesiant elektros kabelius. Archeologiniai detalieji tyrinėjimai prie pastato Kurpių g. 18 PR kampo buvo atlikti naujai suprojektuotos rūsio laiptinės vietoje. Statant laiptinę buvo iškasta 4,7x4 m dydžio duobė, kurios bendras plotas yra 18,8 m^2.

1 pav. Kurpių g. 4–7 ištirtas šurfas. A. Vaškelio nuotr.
Fig. 1. The test pit excavated at Kurpių St. 4–7

19 kvartalas yra senamiesčio P dalyje. Iš Š kvartalą riboja Kurpių, iš R – Palangos gatvės, iš P – Karaliaus Mindaugo prospektas, iš V – L. Zamenhofo gatvė. Šioje senamiesčio vietoje rasti seniausieji kultūriniai sluoksniai datuojami XV a. Kurpių gatve ėjo vienas iš kelių į Vilnių, kuris vadintas Odminių, Kailiadirbių (pavadinimas buvo išlikęs iki XIX a. pradžios). Čia gyveno amatininkai, kvartalo P dalyje buvo dominikonų vienuolyno daržai. 1986 m. čia vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai (žr. *LIIR,* f. 1, b. 1949). Kurpių g. 18 sklypas buvo tyrinėtas 2010 m., kai per kiemą buvo tiesiama dujotiekio tranšėja (žr. *ATL 2010 metais,* V., 2011, p. 535). Tyrimų metu kvartale užfiksuoti 0,9–1,4 m storio kultūriniai sluoksniai, kurių seniausi datuojami XVI a. Prie L. Zamenhofo ir V. Kuzmos gatvių buvo rastos mūrinio ir medinio pastato liekanos, datuojamos XVI a. pabaiga ir XVIII a. Apie pusę kultūrinio sluoksnio sudaro XIX–XX a. supylimai.

Pastatas Kurpių g. 18 stovi Kauno senamiesčio 19 kvartalo ŠR kampe, prie Kurpių ir Palangos gatvių kampo. Tai mūrinis dviejų aukštų pastatas, pastatytas XIX a. pabaigoje. Nuėmus prie pastato buvusį supiltinį statybinių šiukšlių sluoksnį, dabartinio žemės paviršiaus aukštis prie pastato buvo H_{abs} 28,60–28,65 m. Pradėjus nuiminėti viršutinius sluoksnius paaiškėjo, kad kultūriniai sluoksniai suardyti didesnėje kasa-